

4. A javítás

A dolgozatok kijavítása és értékelése után következik tanórán a dolgozatjavítás, amit úgy várnak a gyerekek. Szerintem ezt nem lehet séma szerint tenni, mindig az adott helyzet adja meg a javítás menetét. De a tárgy tanítása szempontjából egyik legfontosabb lépésnek tartom, azért írom le gondolataim róla.

Óra elején étkelem a munkákat, foglalkozom a típushibákkal, amiket föl is jegyzünk, hogy a következőkben ne forduljanak elő (legalábbis olyan nagy számban). Név szerint kiemelem a jót – ilyenkor jó látni az örömteli arcokat –, és ez nagy biztatás a jövőre; de említek kirívó rosszat is, főleg, ha az már többször előfordult. De ez történik név nélkül is, hogy ne szégyellje magát miatta a tanuló. Észrevételem: ugyanaz a hiba ritkábban fordul elő a későbbiekben, amit így megbeszélünk, „lezárunk”. – Nagy izgalommal veszi kézbe minden tanuló a kijavított dolgozatot, de általában éppen csak belenéz, örömmel vagy szomorúan veszi tudomásul a kapott jegyet; aztán a szomszédjáé, barátjáé érdeklí jobban látszatra: az hányas lett. A dolgozat kijavítását egyénileg nagyon gondosan kell végezniök, és azt szigorúan ellenőrzöm is. A kapott jegy egy méröldölkő a tanév folyamán a tárgy szempontjából. A naplóban is regisztrálódik, és mutatja a haladást vagy visszaesést. A minősítés nevelőereje főleg az akaratra nagyon döntő. Javítási órán sok gyerek elhatározza, hogy a következő dolgozata jobb lesz, erre vagy arra jobban vigyáz, javítja eredményét. Aki ezt komolyan gondolja, meg is látszik következő dolgozatának jegyein. A javítási napló alapján ezt én is könnyen ellenőrizhetem. – Javítási óra után mintha más lenne a tanulók nagy hányada, másképp mennek el mellettem, még beszédet is kezdenek a dolgozatról, mondják örömeiket, vagy hogy mi bántja őket. Bizonyítható, hogy ugyanaz a hiba ritkán fordul elő legtöbbjüknél. Ez pedig komoly elhatározásra vall, és az akaraterő e fokon történő szép fejlődésére. Ekkor már szégyelli, ha a következő dolgozata rosszabb, mint az előző. De ezek a gyerekek érzik is, hogy komolyan foglalkozom velük. Láthatóan mások lesznek, mert élményt jelentett számukra az értékelés, javulás, amit elhatározás követ, hogy jól sikerüljön a következő dolgozat is.

A tanárnak is öröm, ha látja az eredményt: vannak jó fogalmazók, helyesírók, szépen írók; a Pajtásban megjelent kis próbálkozások, pályázaton díjat nyert vagy éppen részt vett munkák. Az egyéni mellett osztályöröm is ez, és dicsőség az iskolának is. – Ha kikerülnek az általános iskolából, és néha találkozom velük, sokszor eszembe jut, hogy egy dolgozat javítása milyen hatással volt rájuk, sokat szinte kiserélt. Külön öröm, ha erre ők is emlékeznek.

SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA
Szeged

A könyvtárhasználati ismeretek tematikája osztályok szerinti bontásban

Minden idők egyik legnagyobb pedagógusa, Comenius szavai szerint „a könyvek révén sokan lesznek tudóssá az iskolán kívül is; könyvek nélkül viszont senki sem lesz tudós, még az iskolában sem”. Három évszázad múltán egyre inkább érezzük szavainak igazságát, hiszen gyerekeinket csak úgy tudjuk önállóan gondolkodó, alkotásra, befogadásra és megújulásra mindig kész *személyiségekké* nevelni, ha állandó

társukul adjuk a könyvet, ha az emberiség könyvekben felhalmozott tudáskincsének újrafelfedezéséhez *kulcsot* adunk a kezükbe. A felhalmozott tudáskincs azonban ma már óriási, ezért jut egyre nagyobb szerep a *kulcsnak*, azaz az önálló ismeretszerzés képességének, az eszközhasználatban való tájékozottságnak és a „válogatás művészetének”, a szelektív olvasás képességének.

A gyakorlat oldalára fordítva a szót: ezt a célkitűzést szolgálja a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek oktatásának beillesztése az új általános iskolai tantervekbe. Az említett anyagrésznek azonban alig vagy egyáltalán nincsenek még oktatási tapasztalatai, kevés iskolában vannak meg az objektív és szubjektív feltételei (jól válogatott, megfelelően feltárt és *működő* iskolai könyvtár + megfelelő képesítéssel rendelkező pedagógus). És – valljuk meg – jó néhány évnek kell még eltelnie ahhoz, hogy a jelenlegi, rendezetlen állományú, sok fölösleges ballasztot is tartalmazó könyvgyűjtemények megfelelő választékú, kézikönyvekkel és katalógusokkal ellátott, alapozó funkciójukat betöltő iskolai könyvtárakká legyenek. Sok országban már úgy építik az iskolákat, hogy a könyvtár centrális elhelyezést kap: ez az „iskola agya” – ezzel is hangsúlyozva fontosságát. (A mi viszonyainkról most inkább ne ejtsünk szót.)

A tanterv – és tegyük hozzá: a gyakorlati élet – követelményeinek azonban addig is eleget kell tennünk, amíg rendbe hozzuk a sokéves lemaradás (= nemtörődömség?) okozta hiányokat, az ötletszerű szerzeményezési politika következményeit, emellett használhatóvá tesszük a gyűjteményeket (kivéve néhány régóta fejlesztett városi iskolai könyvtárhálózatot). De hogyan?

Gyors segítséghez kell folyamodnunk, és ezt a segítséget a közművelődési könyvtárhálózat – amely pillanatnyilag (!) és közelítőleg megfelelő tárgyi és személyi feltételekkel rendelkezik – már évekkal ezelőtt fel is ajánlotta. Az együttműködés tudását régóta hangoztatjuk, de ez csak akkor válik valóságossá, ha mindenkiben tudatosul a közös cél: ugyanazokkal a gyerekekkel dolgozunk (iskolában és könyvtárban), ugyanezeket a gyerekeket szeretnénk *korszerű és dinamikusan fejleszthető műveltség* birtokába juttatni – más-más eszközökkel. Látnunk kell, hogy a két könyvtárhálózat nem konkurens cég, többszörösen egymásra vannak utalva: míg egyiknél a pedagógiai (módszerbeli) tudás és a gyerekek ismerete, másiknál a könyvismeret és a szakmai (könyvtári) tájékoztatási eszközök ismerete dominál. (A pénz mindenütt kevés, de ha összeegyeztetjük a könyvrendelést, gazdaságosabban forgatható.) E kétfajta ismeretbázisnak találkoznia *kell* – gyerekeink érdekében!

Az azonban már most is bizonyos, hogy a közművelődési vagy iskolai könyvtáros – a legkisebb, osztott általános iskolával rendelkező községben sem – vállalkozhat valamennyi tanulócsoport valamennyi könyvtárhasználati órájának vezetésére, még akkor sem, ha pedagógus képesítése van. Ezenkívül a tanárnak – bármilyen szakos – meg kell ragadnia minden kínálózó alkalmat, hogy gyerekeiben felébressze az önművelés igényét, hogy lépten-nyomon *gyakoroltassa* velük az információk megszerzéséhez vezető utat.

Mindenképpen szükség van tehát a feladatmegosztásra.

Ehhez kíván segítséget adni a mellékelt tematika, melyből a könyvtári ismeretek lépcsőzetes egymásra épülése (osztályonként) jól megfigyelhető. Az egyes ismeretkörök vízszintes bontása is bizonyos szinteket jelent, az egyszerűtől a bonyolultabb ismeretszerzés felé, az általános tájékozódástól a speciális ismeretszerzési módok (= irodalomkutatás) felé vezet. A tanterv ugyan a magyar szaktárgy keretébe utalja a könyvtári ismeretek nagy részét, ám az önművelés képességének kialakítása, készséggé fejlesztése csak az egész tanári közösség együttes munkájával képzelhető el. Ennek megfelelően az *1. ismeretkör* (általános tájékozódás) mindenképpen az iskolai (vagy közművelődési) könyvtáros feladata, valóságos – és jól felszerelt – könyvtár-

ban, saját könyvtárának bemutatása után az alapfogalmak tisztázásán keresztül a magyar könyvtárhálózat jelentőségének felismertetéséig. A 2. ismeretkör (könyvismeret, irodalomismeret) oktatása elsősorban a magyartanár, egyes esetekben (5–6. oszt.) az osztályfőnök gondja, az irodalom világának egyre táguló horizontja mellett a könyvhöz való pozitív érzelmi viszony és az irodalmi művek értékrendjének kialakításáig. A 3. ismeretkör (tájékoztató eszközök) ismét a könyvtárosra tartozik, a rendszeretere neveléstől a könyvtár minden segédeszközében való készségszintű tájékozottságig. Végül a 4. ismeretkör (irodalomkutatás és módszerei) az, ami feltétlenül csapatmunkát kíván: minden szaktanárnak évente legalább egy anyaggyűjtő vagy összefoglaló-rendszerező órát kell tartania a könyvtárban, a szaktárgyához szükséges alapvető kézikönyvek, folyóiratok, gyermek-ismeretterjesztő könyvek használatára építve.

Az ilyen óra előtt természetesen tájékozódni kell a gyerekek eddig megszerzett könyvtári ismereteiről csakúgy, mint a számukra ajánlható és az oktatási folyamatban jól felhasználható ismeretterjesztő könyvek választékáról. E sokrétű feladathoz mindenképpen több oldalú partnerkapcsolatra van szükség: egyrészt az iskolai könyvtárossal és az illető osztály magyartanárával, másrészt az adott területen működő közművelődési (gyermek-) könyvtár munkatársaival. Mivel az első 3 ismeretkört magyaróra keretében tartja a magyar szakos (az iskolai vagy közművelődési könyvtárossal együttműködve), ezért tőle lehet megtudni, milyen jártasságra tettek szert a gyerekek a könyvtári eszközhasználatban. Így a szaktanárnak inkább csak gyakoroltatnia kell az irodalomkutatás technikáját a saját szaktárgyán belül.

Az iskolai (vagy a közművelődési) könyvtáros elsősorban az *asszisztens* szerepét tölti be bármilyen szaktárgyi óránál: ő az, aki biztosítja a könyvtári helyszínt, rendelkezésre bocsátja a tájékoztató segédeszközöket, kérésre ajánló bibliográfiát, kis kiállítást készít az adott témakörben, mindenkor tájékoztat a szaktárgy legfrissebb, ajánlható irodalmáról, esetleg néhány feladatot is összeállít az adott segédeszköz használatához. Ehhez azonban előzetes megbeszélés kell, hiszen a könyvtáros nem tudhatja, hogy éppen hol tartunk a tananyagban, s milyen pedagógiai célt szeretnénk elérni. Ezeket az előzetes konzultációkat célszerű *legalább egy héttel a tervezett óra előtt* megtartani és az időpontot rögzíteni, nehogy ütközzön a könyvtár más programjaival (esetleg egy másik gyerekcsoporttal). – A könyvtári óra tehát mindenképpen *közös tervezést, de szaktanári vezetést* igényel akkor is, ha bizonyos részeit a könyvtáros tartja.

Jelen tematika a Könyv és könyvtár az általános iskolában c. segédkönyv, valamint az érvényes tantervi követelmények alapján készült, néhány helyen azonban eltér ezektől: ott, ahol – véleményem szerint – nincs meg a logikai kapcsolat az előző ismeretanyaggal, vagy a gyerek kombinatív gondolkodása még nem jutott el a kellő szintre, valamint ott, ahol az egyik osztály tantervi anyaga aránytalanul sok új ismeretet (és gyakorlatot!) kíván meg a másik túl kevés anyagával szemben (3. és 5. osztály – túl sok; 4. és 6. osztály – túl kevés).

Eltérések:

a) A *szakkatalógus* fogalmi tisztázása csak a könyvtári szakrend alapján képzelhető el, ennek megértése viszont fejlett kombinatív készséget, dialektikus gondolkodást kíván. A szakkatalógust és tudatos használatát ezért a 7. osztályban tartom reálisnak, és pedig a betűrendes katalógus készségszintű használatának elsajátítása után. Ez utóbbi oktatása nem is szerepel a tantervben, pedig ezzel könnyebb beláttatni (5. osztályban), hogy a különböző keresési szempontok metszéspontjában hogyan található meg a mű. – Ugyanebbe a témakörbe tartozik a 4. osztályos olvasási

feladatlap utasítása: „(Keresd ki a szakkatalógusból) a magyar történelem szak-
számát!” Az előforduló fogalmak nehezen magyarázhatók meg még ebben a korban,
a szám mechanikus beírása (943.9) pedig nem illeszthető be a gyerek meglevő ismer-
rendszerébe, tehát csak megagolt szám marad!

b) Az említett olvasási feladatlap 5. oldalán már megtaláljuk a „költői” kér-
dést: Mi a *bibliográfia*? Az alsó tagozatban azonban ritkán van szükség tudományos
szakkifejezések elméleti megfogalmazására, sokkal fontosabb a megfigyeltetés, a gy-
akoroltatás, a készségek megszerzése alapfokon. A kérdésnek egyébként sem előzmé-
nye, sem folytatása nincs. – A bibliográfia fogalmát legközelebb csak a 8. osztályban
említi a tanterv, akkor is a jártasságot kívánva meg, ezzel szemben a 7. osztályban
már anyaggyűjtést kér megadott témákhoz. Véleményem szerint a bibliográfia elég
fontos segédeszköz ahhoz, hogy először (6. osztályban) a gyakorlatban kell megis-
merni, használati értékét belátni (pl. az Új beszélő könyvtár útján), azután lehet a
fogalmát megértetni, végül önállóan összeállított kisbibliográfiákat kérni a tanulók-
tól (7. osztályban). Ilyen előzetes ismervek *után valóban* össze lehet foglalni 8. osz-
tályban a bibliográfiák általános jellemzőit.

Bízom abban, hogy az említett változtatásokkal nem sértem meg a tanterv szel-
lemét, és többletmunkát sem okozok az iskolai könyvtáros kollégáknak. Ha a cél-
kitűzést tekintjük, mindenképpen *rugalmasan* kell kitöltenünk az adott kereteket.
A jelzett óraszám is csak a minimális, alapvető ismeretek nyújtásához elegendő (tu-
lajdonképpen az 1. és 3. ismeretkörhöz), a gyakoroltatásra, a tanórai alkalmazásra
– más-más szaktárgyak keretében – további időt kell biztosítani. (Az igazi persze az
lenne, ha *minden tanárjelöltnek* tanítanak a könyvtárhasználati ismeretek metodiká-
ját, akkor természetes lenne ez a módszer.)

Föltételezem, hogy minden nevelő egyetért velem abban, hogy az iskolában ma
már nem tanítható meg minden ismeret. Az ismeretszerzés *képessége és igénye* azon-
ban tanítható, s ez a záloga a világban való tájékozódásnak (a könyvtár is a világ
része). Hogy mégis kiemelt szerep jut a könyvtárban való tájékozódásnak, annak
oka, hogy a könyvtár a mai ismeretek, tudományágak rendszerezett gyűjtőmedencéje,
és gyerekkorban ez a legegyszerűbb (= legelérhetőbb) módja a világ megismerésének.
A KRESZ oktatása már természetes követelmény, pedig napjaink szülötte. Én hiszek
abban, hogy hamarosan a „szellemi KRESZ” is mindennapjaink, általános műveltsé-
günk része lesz.

IRODALOM:

- Csulák Mihály: Könyv- és könyvtárhasználati ismeretek és az új általános iskolai tanterv =
Könyvtári Figyelő, 1979. 4. sz. 329–340. p.
Károlyi Ágnes: Könyv- és könyvtárhasználati képzés az általános iskolai nevelés és oktatás ter-
vében. Bp. 1980, OSZK – KMK. 24 p.
Kisfaludy Sándor: Rendhagyó előszó = Könyv és Nevelés, 1981. 1. sz. 20–23. p.
Könyv és könyvtár az általános iskolában. Az önálló ismeretszerzés útja. Bp. 1980, Tankönyv-
kiadó. 243 p.
Nagyszentpéteri Géza: Együtt, de hogyan? = Pest megyei Könyvtáros, 1980. 3. sz. 2–5. p.

A KÖNYVTÁRHASZNÁLATI ISMERETEK TEMATIKÁJA

Ismeretek köre	Ismeretanyag osztályonként							
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Javasolt évi óraszám	2	3	4	5	7	8	8	8
Célok – feladatok	Ismerkedés a könyvtárral	A betűrend, a képek szerepe	A könyvtár rendje, a címlap felismerése	Készség szintű tájékozódás, a katalóguscédula adatai	Bevezetés a könyvtári segédesszközök használatába, a betűrendes katalógus használata	Az információáramlás a kézikönyvek fajtái	A tudományok áttekintése, az ETO szerepe a szakkatalógus fogalma	A könyvtár-bálázat szerepe, önművelés
1. általános tájékozódás állomány tagolása gyakorlás	Főbb állományegységek, szabadpolc a beiratkozás technikája	Szépirodalom ismeretterjesztő irodalom könyvrendezés az 1. betű szerint	könyvtár – könyvesbolt különbsége könyvkeresés a polcon	a kézikönyvtár jelzése, újság-folyóirat könyvkeresés <i>készség szinten</i>	írás- és könyvtörténet általános és szakkallexikonok –	tájékozódás az új könyvekről (források), időszaki kiadványok fajtái nyomda-látogatás	a könyvtári szakrend, az ETO főszámai visszakeresés az ismeretterjesztő polcon	a magyar könyvtárhálózat, könyvtárközi kölcsönzés látogatás a hálózati központban
2. könyvismeret, irodalomismeret gyakorlás	mese – vers (két költő ismerete) Dörmögő Dömötör könyvhigiéniája	téma-megállapítás Bölcs Bagoly könyvek képeiből Kisdobos olvasása, olv. napló vezetése	versantológiák, mesegyűjtemények (5–5 magyar és külföldi) versantológiákban keresés	néhány ifjúsági író ismerete, műfajok házi könyvjavítás	az olvasás gyönyörűsége és technikája egy ifjúsági könyv ismertetése	a könyvválasztás szempontjai, fontosabb sorozatok a Kincskereső ismerete	a mai könyv születése önálló vélemény 1–1 könyvről, cikkről	a legfontosabb irodalmi lapok tájékozottság a saját érdeklődési körben

<p>3. a tájékoztatói eszközök ismerete</p> <p>gyakorlás</p>	<p>–</p> <p>„könyvjelző” használata, rendszeret</p>	<p>a könyv részei (morfológia)</p> <p>Ablak-Zsiráf használata</p>	<p>a címlap adatainak felismerése (magyar és külföldi szerző) keresés a Cutter-táblában, Helyesírási Szótárban</p>	<p>a katalóguscédula és címlap összehasonlítása, lexikonok rövidítései keresés az Értelmező Kéziszótárban és Kislexikonban</p>	<p>a betűrendes katalógus adatai, a besorolás módja</p> <p>versenyszerű keresés a katalógusban</p>	<p>a kézikönyvtár fogalma, kézikönyvek fajtái ajánlás kisebbeknek az Új beszélő könyvtárból</p>	<p>a szakkatalógus és osztólapjai</p> <p>keresés a szakkatalógusban (segítséggel)</p>	<p><i>készség szintű</i> tájékozódás minden segédeszközben</p>
<p>4. irodalomkutatás és módszerei gyakorlás</p>	<p>–</p>	<p>–</p>	<p>–</p>	<p>lényegkiemelés, kérdésre rövid válasz megtalálása</p> <p>Gyermek-enciklopédia használata</p>	<p>–</p> <p>szaklexikonok használata</p>	<p>a könyv egyes részeinek információs értéke</p> <p>jegyzetelés technikája</p>	<p>összefüggés a tudományok között, a bibliográfia fogalma kisbibliográfiai összeállítás megadott témákban</p>	<p>anyaggyűjtés, jegyzetelés <i>készség szinten</i></p> <p>választott témában 5–10 perces kiselőadás tartása</p>